

לשון הרע בגוי

"שהגועים צאין על לשון הרע, שהוא מעשה פטופטי דברים"

(רש"י ריש פרשת מצורע)

בן נח לא הצטווה אלא על הכאה ממש דהיינו שפיכות דמים, ודו"ק. אך מכל מקום פשטות דבריו נראית יותר שגם בן נח מצווה באיסור לשון הרע. [ואמנם בקבלת לשון הרע לכאורה אין מקור לומר שהצטווה, דדוקא הדיבור נחשב כהכאה, משא"כ שמיעה גרידא, ועיין].

ובספר מצוות השם (קונטרס מצוות בני נח) למהר"י שטייף, כתב במצוה שלא לישא שמע שוא (מצוה עד) שבחינוך מבואר שנכלל בלאו זה ג"כ שלא לספר לשה"ר ושלא לקבלו, ונראה שגם בזה מוזהרים ב"נ, כיון שהוא מן הנימוס ודרך ארץ, ונכלל בכלל דינים לרמב"ן בפרשת וישלח (בראשית לד יג) שב"נ מוזהר בהן. ושנה פרקו שם (מצוה רלו) גבי איסור לא תלך רכיל, וכתב שיש לעיין אם שייכים דינים אלו בב"נ, דלכאורה משמע שרק בישראל נאמר הלא תעשה, דהא כתיב 'בעמך' (א"ה. יל"ד שכל גוי יהיה מצווה שלא לספר לשה"ר על אחד מבני עמו דייקא), אמנם לפי מה שכתב הרמב"ן שבכלל דינים שנצטוו ב"נ הוא להשתדל על שלום המדינה וכיוצא בו, א"כ גם לאו דלשון הרע ורכילות בכלל זה, דלרוב באים מזה למחלוקת ונתבטל יישוב ושלוש המדינה, וגם הוא מילתא דסברא, ולכן נראה שגם ב"נ מוזהר בזה. ע"כ.

איברא, דבריו מחודשים לומר שכל דבר שמועיל לסדר הטוב של העולם ב"נ מצווה בזה, ולא מצאנו כן ברמב"ן אלא אדרבא איהו קאי על פעולות היזק מסוימות כמו אונס ועושה וכדומה, ומגלן שגם דיבור וסיפור בעלמא בכלל זה, וכי נימא שיצטווה בן נח על "ואהבת לרעך כמוך" שזה דבר שמביא ליישוב העולם, אתמהא. גם זאת יש לידע, דאי נימא דהוי בכלל שפיכות דמים, אם כן זה דבר שב"נ נהרגים עליו, משא"כ אי נימא דהוי בכלל מצות דינים מסתבר שאינם נהרגים על זה (והארכתי בזה במערכה בענין הריגת אנשי שכם), וכן אי נימא דהוי מצד מושכלות יש לומר שאין נהרגים על זה (עי' תולדות נח עמ' צז), ואכמ"ל.

וידידי הדגול הרה"ג ר"ח סימ"ט שליט"א ב'אשכול יוסף' (גל' 378) תמה על הגר"ח היאך קאמר דאין ב"נ מצווה, הרי הם מצווים על מידות ונימוסים כמש"כ רבינו נסים גאון (בהקדמתו לספר הנדפסת בריש מסכת ברכות) והרמב"ם (במורה נבוכים פרק יז) ועוד. ולהאמור ילה"ע ע"ד דאין זה פשוט דהוי דבר מושכל (אמנם בהנחת הקושיא גבי יעקב

כידוע פרשיות אלו משמשות כחיזוק לענין שמירת הלשון מדיבור רע על זולתו, ואמנם יש נידונים רבים שאפשר לעמוד עליהם, אך אמרתי לעמוד בענין איסור לשון הרע בבני נח, שזה נושא רחב המתאים לסגנון גיליון דידן. והבא לעמוד על חקר דבר, לבכו יבין כי יש כאן ארבעה נידונים נפרדים שיש ליתן עליהם את הדעת. ואלו הן: א. האם בני נח מצווים שלא לספר לשון הרע, ואם כן איזה איסור יש להם בזה. ב. ישראל המצווה על איסור לשון הרע, האם זה יש לו גם איסור לספר לשון הרע על גוי, או שאין האיסור אלא לספר על ישראל חבירו. ג. ישראל המספר לגוי לשון הרע על ישראל האם גם כן יש בזה לשון הרע, או דילמא גוי מופקע מכל הענין. ד. מה הדין גוי המספר לישראל לשון הרע על ישראל, האם יש בזה איסור קבלת לשון הרע. אלו הן ארבעה אבות וארבע לשונות, והבוא נבוא לדון בהם ולהעלותם על גבי המערכה.

❧ בענין בני נח אם מצווים על איסור זה

בפשטות לא מצאנו שב"נ הצטוו שלא לספר לשון הרע ואינם בכלל זה, וכן נקט אדונינו מהרש"א בפשיטות, שכתב במסכת שבת (לג: ד"ה נכרים) שגויים לא נצטוו על לשון הרע [ורק שיש להם אפשרות לקיים זאת דהיינו להישמר מלומר ולשמוע לשון הרע, עיי"ש"ה. וצ"ע האם עכ"פ מבואר מדבריו שיש להם להיזהר מזה שהרי נענשו מחמת זה באסכרה, או דילמא היינו רק לפום קושיית הגמרא אבל למסקנה לא צריך לומר שגויים נענשים על עוון זה]. וכן השיב מרן שר התורה הגר"ח"ק (תשובות הגר"ח, של א' גרנדש, ח"א עמ' טז הערה 34) בהא דיצחק אמר לעשו "בא אחיך במרמה ויקח ברכתך", שאע"פ שזה לשה"ר, אין ב"נ מצווה באיסור זה.

מאידך, הגאון מלבי"ם בפירושו על הפסוק "מכה רעהו בסתר" (דברים כז כד) כתב, זו שפיכות דמים, והוא מהעבירות החמורות, ונצטוו עליו בני נח כמו שכתוב (בראשית ט ו) שופך דם האדם דמו ישפך, ונכלל בזה איסור לשון הרע. ונראה מדבריו שגם בני נח הוזהרו באיסור לשון הרע. אך יש מקום לדון שמה שכתב שנכלל בזה איסור לשון הרע, לא קאי על בני נח אלא על עצם האורז של מכה רעהו בסתר, שישראל שהצטווה על איסור לשה"ר, ישנו גם בכלל אורז זה, אבל

אבינו שאמירת יצחק מביאתו לסכנת נפשות, לכאורה הוי מושכל פשוט ואבירייהו דשפיכות דמים). ומ"מ נכון העיר שיצחק אינו סתם ב"ב, דהא לחומרא ודאי נהגו אבותינו כישראל, ואמנם יל"ד בזה שכל דבר לצורך הענין לא היו מחמירים (עיי' אור החיים בראשית מט ג, וע"ע גור אריה שם מו י ובתפארת ישראל פרק כ) ואכמ"ל. גם זאת ראה שם, שהגר"ק בפעם אחרת תירץ הקושיא, שעשו הבין מעצמו ויצחק לא חידש לו דבר (וע"ע שם באשכול יוסף ששרטט י"ג תירוצים לקושיא זו, ואכמ"ל), הרי שלא השווה מידותיו בזה ונראה שחזר בו מתירומו הנזכר.

וחזיתי לידידי הרה"ג חמ"י אורצל שליט"א בספרו הנפלא 'תורתך לישראל' (עמ' רכב) שציין לדברי מהרש"א מלבי"ם ומהרי"ש הנ"ל, ולבסוף כתב שלהלכה אמר לו הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א, דבסיפור לשה"ר שיגרום נזק ממשי לזולת, גם גוי מצווה היות והוא ענין שכלי וחייב בו גם ב"ג כמבואר לעיל מהראשונים והאחרונים, אך בסיפור לשה"ר שלא יגרום לזולת נזק ממשי אין הגוי מצווה. עכ"ד. [ודבריו מסתברים, אך אכתי יש לדון היכא שיש סבירות נמוכה שהדבר יגרום נזק לחבירו, דהיינו שתוכן הדברים יש בהם לגלגל ענין הנזק אך מבחינת הסבירות שייגיעו הדברים לידי מי שחפץ להזיק וכו' זה דבר רחוק, ויש עוד לפלפל, ותן לחכם ויחכם].

א. לספר לשון הרע על גוי

הנה מקרא מפורש הוא בפרשת קדושים (ויקרא יט טז) "לא תלך רכיל בעמך", וכידוע לשון זה בא לומר דדוקא בעושה מעשה עמך הזהיר הכתוב ולא בשאינו עושה מעשה עמך וכל שכן מי שאינו בכלל עמך. וראה לגאון ר"ח סופר שליט"א בספרו זכות יצחק (ח"ב ס"ו ד"ה ואם שנקט בפשיטות שאין איסור לשה"ר על גוי. והסבא קדישא הכהן הגדול זצוק"ל בספרו הגדול 'חפץ חיים' לא הזכיר שיש איסור לספר לשה"ר על גוי. ובפירושו זרע חיים על החפץ חיים (כלל ח סעיף ה, עמ' שצו סימן ג) הוסיף בזה, שהרי כבר הזהירה התורה באיסור 'לא תחנם' ופירושו חז"ל (ע"ז כ). דהיינו לא תתן להם חן, ונפסק הדבר בשו"ע (יו"ד סימן קנא סעיף יד) שאסור לספר בשבחן, אפילו לומר כמה נאה עכו"ם זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו. והטעם מבואר ברמב"ם (פ"י מע"ז ה"ד) מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים. ומובן היטב מדוע לא אסרו חכמים לומר עליהם לשה"ר, כי אדרבא כשמותר לומר לשה"ר הרי זה מביא להתרחקות מהם.

אולם מצאנו במדרש רבה פרשת כי תצא (פרשה ו סימן ט) זהו שאמר הכתוב (תהלים נ כ) תִּשָּׁב בְּאָחִיךָ תְּדַבֵּר בֵּין אֶמְךָ תִּתֵּן דִּפִּי, אמר ר' יוחנן אם הרגלת לשונך לדבר באחיך שאינו בן אומתך סוף בן אומתך תתן דופי, ריב"ל אמר אם הרגלת לשונך לדבר באחיך שמאביך ולא מאמך סופך בן אומך תתן דופי. ובמדרש תנחומא פרשת פקודי (סימן ז) מובא שהוסיף ריב"ל בדרשה זו, דאמר דוד המלך אם דיברת בעשו שהוא אחיך סופך לדבר בן אומתך זה משה רבן של כל הנביאים, שנאמר (במדבר כא ה) וידבר העם באלהים ובמשה. ובחידושי הרד"ל על מדרש רבה שם ציין לתנחומא, וביאר כוונתו, שלפי שכתוב לעיל מיניה (שם פסוק ד) שסבבו את ארץ אדום כשלא נתן מלך אדום עבור בגבולו וקצרה נפשם בדרך והיו מדברים בה לשון הרע, לבסוף דיברו בהשם ובמשה.

ורבינו הרא"ש באורחות חיים (אות פג) כתב, אל תוציא דיבה ולשון הרע על שום בריה. ומרן שר התורה הגר"ק זצ"ל בפירושו 'השם אורחותינו' (שם אות כג) הביא שמהתנחומא (הנ"ל) משמע דאין לספר לשה"ר על גוי ושכן נראה מדברי רבנו כאן, וציין לחי' הרד"ל הנ"ל. וכתב שאין לומר דאינו אלא הנהגה טובה שלא יתרגל, שהרי במדרש שם לעיל בסמוך נאמר "אם דיברת באחיך מאביך סופך לדבר באחיך מאמך" ושם לא יתכן לפרש שבאחיך מאביו אין איסור, ומאידך איסור דאורייתא פשיטא דליכא, שהרי "לא תלך רכיל בעמך" כתיב וקאי גם על איסור לשה"ר כמבואר בספר ח"ח, ואולי הוא איסור דרבנן [א"ה. לכאז' תמוה דאכתי דהא 'באחיך' הוא איסור דאורייתא והדר"ק לדוכתיה דלא שוו אהדין], וסיים בצ"ע.

[ובאמרות משה ברזם (הנדפס באגרות ורשימות קה"י, ח"ה עמ' קנו) העיר בדעת הגר"ק, דמאידך מצאנו לשון החינוך (מצוה קא) שכתב על מצות סיפור יציאת מצרים, שמה שאמר הכתוב והגדת לבנך לאו דוקא בנו אלא אפילו עם כל בריה, ולשון "כל בריה" שכתב החינוך הוא מחודש מאד דמשמע מזה לכאז' אפי' כשמספר לגויים, ואמר הגר"ק דאכן לא מסתבר לומר שיהיה מצוה בסיפור יצי"מ לגויים אלא כוונת החינוך על נשים ועבדים וכיו"ב. והכא בביאורו לאורחות חיים נקט דלשון זו אתיא לרבות גוי. ועיי"ש שדן בלשון הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל שכתב, ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להיבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו וכו' הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים. וכתב ליישב דהכוונה לרבות גוי והיינו ע"י שיתגייר שאז יזכה לכל זה, עיי"ש].

ואולם בעל 'אז נדברו' הג"ר בנימין זילבר זצ"ל בפירושו 'מקור החיים', הביא לשון רבינו יונה בספר היראה (אות קמד) "ואל יוציא דיבה על שום אדם ואפילו הוא שונאו" וכתב זה נראה כוונת רבינו הרא"ש במה שכותב "על שום בריה" (וראה בהקדמתו שקיבל מפי מרן הג"ר יחזקאל סרנא שדברי הרא"ש בספר זה נובעים בעיקר מספרי רבנו יונה וביחוד מספר היראה), אבל אין לפרש שכוונתו לרבות גויים, דאם נאמד דכללא הוא א"כ גם אפיקורסים ומחללי שבת בפרהסיא בכלל, וזה אינו, כמו שפסק החפץ חיים ד'עמיתך' דכתיב ב'לא תלך רכיל' קאי גם על לשה"ר, ואם נאמר דאינם גם בכלל בריה גם גוי אינו בכלל בריה, אלא ודאי לאו כללל הוא ובא לרבות רק שונאו.

ועמוד ההוראה הגר"נ קרליץ זצ"ל בחוט שני (הלכות שמירת הלשון פ"ד ה"ד, נדפס בסוף כרך ר"ה יו"כ סוכות חנוכה עמ' שנו) הביא שהראוהו למדרש רבה הנ"ל שמשמע מיניה שיש איסור דרבנן והסמיכו זאת על הפסוק שלא לדבר לשון הרע על גוי כדי שלא יתרגל. והוסיף בהערה שכל עוד אין לזה סתירה ממקום אחר, הרי זה נחשב דרבנן, ולא רק דרך המוסר. וכתב עוד שיש לעיין דאם מדובר בגוי רשע, וכי הוא יותר טוב מישראל רשע שמותר לספר עליו לשון הרע, וצ"ל דאירי בגוי ששומר שבע מצוות בני נח, ובו יש איסור דרבנן לספר עליו לשון הרע.

ומבואר שבא לתרץ הקושיא הנזכרת, מאי עדיף גוי מישראל, ועל כך קאמר דאכן לא עדיף, וכשם שעל ישראל רשע ליכא איסור לספר לשון הרע כך גם על גוי רשע ליכא איסור ואפילו מדרבנן, אבל בגוי שאינו רשע אלא שומר שבע מצוות ב"נ איכא איסור דרבנן לספר. אכן קושיית הגר"ז הנ"ל בדעת הרא"ש במקומה, שהרי סוף כל סוף מוכרח לומר דלשון 'בריה' שנקט הרא"ש אינו בדוקא, כי כאמור אפיקורסים וכדומה אינם בכלל זה, וכיון שכן אין כבר הכרח לכלול גוי בלשון זו אלא יש לפרש שבא לרבות שונאו. אכן מאידך יש לנו את המדרשים הנזכרים שמרבים גם גוי, ולגבי הדיוק בלשון הרא"ש יש לומר דבאמת 'בריה' כולל הכל מלבד מי שחכמים התירו להדיא לספר עליו לשון הרע דהיינו האפיקורסים וכדומה, וצ"ע.

ואני לעצמי חישבתי דרכי לומר, דבלשון הרא"ש י"ל כדרך הגאון 'אז נדברו' דלא אתא לרבות גוי, ולגבי המדרשים זיל בתר טעמא שלא יבוא להתרגל לדבר בישראל, וא"כ אפשר דהיינו דוקא באופן שמרבה לדבר לשה"ר ומרגיל לשונו בכך, וכדחזינן במדרש רבה דקאי על לשון הכתוב "תשב באחיך" שהוא לשון התעכבות ודו"ק. ובאמת היה מקום לדון כי הנה ידועים דברי הט"ז (יו"ד סימן קיז ס"ק א, וע"ע בדבריו או"ח סימן תקפח ס"ק ה) דדבר המפורש בתורה להיתר אין יכולת ביד חכמים לגזור בו ולאוסרו, וגיסי זך השכל והרעיון הרה"ג יוסף ש"ץ שליט"א ביאר בזה בארוכה שבעצם כל מה שאסרו חז"ל בעצם נעוץ בתורה ורק הם צריכים לגלות זאת, והראיתיו כדבריו בחידושי הריטב"א (ר"ה טז. ד"ה והא דקאמר) שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק, ה"עיר הקב"ה שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים, שאינם מחדשים דבר מלבם וכל תורה שבע"פ רמוזה בתורה שבכתב שהיא

תמימה. ולפי"ז הכא הרי מפורש בקרא שנאסר לדבר רק באחיק, אבל באמת כל האיסור שהוסיפו גם בגוי זה שלא יתרגל לדבר באחיו הישראלי, וא"כ אדרבא זה המכוון בלשון הכתוב "לא תלך רכיל בעמך", הליכה היינו רגילות, והיינו שלא יתרגל לדבר על גוי ומתוך זה יבוא לדבריו על אחיו בן עמו, ועכ"פ אין כאן איסור ברור בכל דיבור אלא עיקרו התרגלות וריבוי דברים, וכאמור.

אחר כל זאת ראיתי בשו"ת רבי עקיבא יוסף שלזינגר (או"ח ח"א סימן מז ד"ה וזה זמן) שכתב להסתפק האם מותר לבר ישראל לדבר לשה"ר על בן נח, ויש סברא לאסור מטעם דאחי לאחלופי עם ישראל, כדמצינו בגמרא שבת (קנג.) דאדם באדם אתי לאחלופי. ושוב הביא לדברי המדרש רבה הנ"ל וכתב שמוכח מהם דמדינא מותר לדבר ורק בשביל מגדר מילתא אסור, וציין לתויו"ט (ברכות פ"ה מ"ד) שהביא בשם הירושלמי (פאה פ"ב ה"ו) שאין למדים הלכות מן הגדות, אך כתב דהיינו דוקא כשזה נגד גמרא (וראה באריכות בשו"ת יביע אומר ח"א י"ד סימן ד אות ח), עיי"ש. [וזה כהגרנ"ק הנ"ל שכשאינן סתירה נקטינן כהמדרש, אך בעצם הדבר נקט דלא כוותיה, כלומר דאינו איסור אלא הרחקה בעלמא. וע"ע בפירוש זרע חיים (על הח"ח כלל ח סעיף ה, עמ' שצח) מש"ב במדרש באופן שאין מזה ראייה לסתם לשה"ר].

והלום ראיתי בספר עמק הלשון (סימן ו) אשר דלה ומצא לנו מרגינתא טבא, שהגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (ריש שאילתא כח) דחה פירוש הרד"ל הנ"ל, דהא גוי לאו אחיק הוא (וציין לגמרא ב"ק קיג.), אלא קאי על גר, ובשביל שסורו רע (ב"מ נט:) לכן דרך לדבר עליו לשה"ר, וזה אסור שהרי אחיק הוא. ועיי"ש שהביא ראייה לשיטתו מלשון השאילתות שם "דאסיר להון לדבית ישראל לאישתעווי לישנא בישא חד על חבריה". וא"כ יש לנו עמוד גדול לצד קולא אף אחר המפורש במדרש הנזכר. אמנם עיי"ש בעמק הלשון שבתחילה דן בעיקר הענין, וצידד שלפירוש הרמב"ן בקרא ד'לא תלך רכיל בעמך' דהיינו שהולך בין עמו לשמוע דברים לספרם לאחרים, אין כלל ראייה שהאיסור לספר הוא רק על ישראל ולא על גוי [ולענ"ד אכתי איכא ראייה דאל"כ אמאי תלה הכתוב סיבוב רכילותו דוקא בעמך], ואח"כ יצא לדון לחלק בזה בין רכילות ללשה"ר, ועפ"ז דחה דהשאילתות קאמר הכי רק על רכילות, משא"כ בלשה"ר סובר שהאיסור הוא גם על גוי, וסייע מלשונו שם (שאילתא קכט) "דאסיר להון לדבית ישראל לאישתעווי לשון הרע" ולא הזכיר דהיינו דוקא על ישראל, וצ"ע.

תו חזינן לידידי הרה"ג יוסף דוד בן רמ"ח כהן שליט"א בקונטרס 'עבדוך עמים' (פרק לב הלכה ח) מסדרת 'ידי כהן' הנפלאה, שעמד בזה והביא הרבה מהנך מראי מקומות שכבר הבאתי לעיל, וארשום מה שהתחדש לי מדבריו. הנה על תירוץ הגרנ"ק העיר שבמדרש נתחומא מבו' לכא' שאף על גוי רשע אסור לדבר, וכן על פירוש הנצי"ב שהמדרש איירי בגר העיר שם שבתנחומא מבואר שהכוונה על גוי ממש. ומאידך, בין המקילים מנה מלבד הגר"ב זילבר (וציין לשו"ת אז נדברו ח"ד סימן סט אות ד) גם את האדמו"ר מאונגוואר בעל שו"ת משנה הלכות (בפירוש 'דרך ישרה' על האורחות חיים, אות קמט) והגר"מ שטרנבוך (בהגהותיו לאורחות חיים שם), ושכן מבואר בשו"ת חקקי לב לגאון עוזינו ר"ח פלאגי (י"ד סימן מט) שהאיסור "לא תלך רכיל בעמך" לא נאמר בגוי, עיי"ש שהתיר לפי זה לקרוא מכתב של גוי.

ובמש"ס חפשי' באמתחתי מצאתי רשום כי ראיתי בספר כרם אליעזר (נגעים עמ' קלג) בשם ספר טובך יביעו (ח"א עמ' קלא) שהביא מעשה נורא על מרן הגר"מ פיינשטיין, שהבחין בפצע על ידו של בחור בישיבה ואמר לו שמדובר בצרעת, הלה נבהל מאוד, ושאלו הגרמ"פ האם דיברת לאחרונה לשון הרע, והלה שהיה זהיר בענין השיב בלאו מוחלט, ולבסוף שאלו הגרמ"פ אולי דיברת לשה"ר על המתים, ואז הלה ענה בחיוב, בהיזכרו שבשיחה עם אחד מבני הישיבה אמר שבנות לוט לא עשו כראוי כשנתנו לבניהם את השמות מואב ובן-עמי. אמר לו הגרמ"פ שזו הסיבה שהצרעת פגעה בו, וביאר לו שהטעם שקראתו מואב זה כדי שלא יגידו

שהוא בא מאלוהים כשיבוש הנוצרים אלא הוא מאביה כדרך הטבע, ולאחר שאותו בחור קיבל על עצמו תשובה, נעלמו הפצעים כלא היו, בלא תרופות ובלא התערבות רפואית.

ועיי"ש בכרם אליעזר (עמ' קלד בהערה ב) שהעיר שיש בזה חידוש דהוי לשה"ר על המתים (עיין בשו"ע או"ח סימן תרו סעיף ג), ועוד שבנות לוט הן בני נח וא"כ אין כאן אלא לשה"ר על ב"נ. ורשמתי בפנקסי שיש לדון ליישב הקושיא מצד דהווי ב"נ, חדא שיצאו מהם ישראלים ובפרט דוד מלכא משיחא וישי שלא טעם טעם חטא, ושנית שהוזכרו בתורה ולא כרשעיות, ע"כ. והנה אי נמצא דאיכא איסור לספר לה"ר על ב"נ, א"כ לכאורה מיושב, אכן הרי איירי בשוגג (שלא ידע שבכלל יש כאן לשה"ר), ובפרט דחזינן שזה לא הביאו לדבר לשה"ר על ישראל. אבל יותר נראה שעיקר הקפידא הייתה שלא לימד עליהן זכות ולא ראה שאפשר לדון דאדרבא כל כוונתן הייתה לטובה שלא יתעו בהן באלילות. [אמנם קושטא כי יש לתמוה בזה, מהמפורש ברש"י שם (בראשית יט לו) והוא גמרא ערוכה בנזיר (כג:) שהייתה קפידא על הבכירה שלא הייתה צנועה ופירשה שמאביה הוא, עיי"ש וצ"ע].

עוד אציין בזה כי חזינא בקונטרס מטה יחיאל (על ספר חפץ חיים) שעל מש"כ הח"ח (פתיחה עשין ח) שאם מספר לשה"ר או רכילות על זקן עובר בזה על מצות עשה של "והדרת פני זקן", כתב דלפי זה הו"ה בזקן גוי, כמשנ"ת בשו"ע יו"ד סימן רמ"ד סעיף ז'. ויש להעיר שלא הדגיש המבואר בח"ח שם דהיינו דווקא כאשר גינהו בפניו, אבל בסתם לשה"ר ליכא ביטול "והדרת". [והכי נמי כתב שם (בעשין ט) היכא שמספר על כהן שהוא עובר על מצ"ע ד'וקדשתו', דהיינו דוקא גינהו בזה בפניו. ופלא על ידידו הגאון האדר"ת בספרו חשבונות של מצוה (מצוה רסט ד"ה ראיתי, עמ' ריד בהוצ' מכוני ים) שכו' לחלוק עליו שלא נראה לו כלל וכלל שיעבור בזה כשאינו בפניו, ולהאמור אף הח"ח לא קאמר אלא בפניו]. ועכ"פ בעיקר הדבר, אף שמפורש בשו"ע שאפילו זקן גוי מהדרים אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו, מ"מ דבר זה בפלוגתא כמבואר שם בב"י, ועיי"ש שבדאי זקני גויים לא שוו בזה לישראל, וממילא יל"ע בזה לענין אמירת לשה"ר, ודו"ק.

ולחיבת הקודש אציב כאן ציון נוסף, כי עין ראתה לרבי ירמיה של דורנו, הלא הוא הרב גמליאל רבינוביץ שליט"א שהסתפק בספרו 'יוצר האדם' אם מותר לדבר לשון הרע על אדם שנברא על ידי ספר יצירה. וידידי הרה"ג ריחמ"א שליט"א מעפולה השיב בזה הלשון ("גם אני אודך - תשובות הרב רן יוסף חיים אביחצירא" ח"ד עמ' קלז), ונראה לענ"ד שאין כאן שום איסור של סיפור לשון הרע עליו, כי כתיב "לא תלך רכיל בעמך" וזה הנברא ע"פ ספר יצירה אין לו בכלל גדר של 'עמך' (עיין תולדות נח פ"ד ה"ו), וכמו שאין איסור לדבר על גוי לשון הרע כן, רק מה שיש לדון בזה שהמדבר עליו לשון הרע הוא כמדבר על מעשי ידיהם של הצדיקים שבראו אותו ואז אם ידבר עליו יוכל להגיע לדבר לשון הרע על הצדיק שבראו בעצמו.

אמירת לשון הרע על ישראל לגוי

בענין זה אין לנו אלא להעתיק לשון קודשו של החפץ חיים (לשון הרע כלל ח אות יב): ודע עוד, דאיסור לשון הרע הוא אפילו אם מגנה אותו בפני ישראל, וכל שכן אם מגנהו בפני נכרים דעונו גדול הרבה יותר, כי מלבד שהוא מבזה כבוד ישראל ומחלל כבוד שמים ע"י זה, עוד הוא גורם בזה רעה רבה לחבירו, כי אם יספר על חבירו בפני ישראל ענין גנות לא יחליט תיכף לדבריו, אבל אם יספר על ישראל בפני נכרי שהישראל הזה הוא רמאי ומאנה לבריות וכיוצא בזה, יחליט תיכף לזה ויפרסם דבר זה בפני כל, ויסובב לו היזק וצער מזה. וכ"ש אם הוא הולך ומלשין על ישראל בפני נכרים, בודאי עונו גדול מנשוא, כי הוא נכנס על ידי זה בכלל המלשינים, ודינו שוה לאפיקורס והכופרים בתורה ובתחיית המתים, שגהינום כלה והם אינם כלים (ר"ה יח.), על כן צריך כל איש ישראל לשמור את עצמו מזה עד מאוד.

ועי"ש שסיים שמי שעובר על זה והולך ומלשין על ישראל בפניהם, הרי הוא כאלו חירף וגידף והרים יד בתורת משה רבינו ע"ה, וכמו שנפסק בחושן משפט ריש סימן כ"ו. ושנה פרקו בשמירת הלשון (ח"א שער הזכירה פרק ח בהשמטה) שכתב שם, כמה גדלה חטאת האדם ההולך ומלשין על ישראל לפני גויים, ועונו גדול מנשוא כי דינו שוה לאפיקורס והכופרים בתורה ובתחיית המתים שגיהנום כלה והם אינם כלים, וכתבו המקובלים שעונשו עבור זה שיבוא בכלל נובח. והוסיף שסיפר לו הגאון הצדיק מהר"ר יהושע מחבר ספר 'חוסן יהושע' ו'מעוז הדת', ששמע מפי הגאון האמיתי מהר"ר דוד טעביל אב"ד דמינסק (בעל הנחלת דוד), ששמע דבר זה מרבו מאור הגולה מהר"ח זלה"ה מוולאזין תלמיד מובהק של רבינו הגר"א זלה"ה, שאיתו היה המעשה דלהלן.

וכך היה המעשה, שהגר"א קיבל על עצמו ענין גלות, ונזדמן ששכר בדרך עגלה אצל עגלון אחד ישראל, והסוס בהליכתו בדרך נזדמן שסר מן הדרך והלך על ערוגות ההולכות בצדו והערוגות היו של גוי ונסתכל הגוי מרחוק ורץ לעגלה להכות להגר"א היושב בתוכה, והיה ברצון הגר"א לענות לו "אני אינני פושע בזה - העגלון חייב בזה שלא שמר בהמתו כראוי", ונתחזק ולא ענה אותו דבר, ואמר הגר"א אח"כ כי אילו ענהו דבר זה, היה נכנס עי"ז בכלל מלשין [כי באמת גם העגלון הוא פטור מן הדין כידוע ואף אם היה חייב איננו חייב רק ממון עבור ההיזק ולא הכאות ונמצא שמגרה לגוי על חבירו ישראל במה שאיננו חייב מן הדין] והיה מוכרח אח"כ לבוא עבור זה בכלל נובח ולא היה מועיל לו להצילו מזה לא תורתו ולא מצותיו. וסיים הח"ח שמכל זה ידע האדם איך להזהר מעניינים כאלו כל ימיו.

שו"ר לחפץ חיים שכתב בזה גם בדין רכילות (כלל ז אות ז) שאין חילוק באיסור רכילות, בין אם הוא מרגיל על ישראל בפני ישראל, ובין אם הוא מרגיל על ישראל בפני נכרים, וכאשר נדייק היטב נמצא דעונו גדול בזה הרבה יותר מסתם רכילות, כי על ידי מה שהוא מספר שפלוני עשה לו או דיבר עליו בודאי יוכל להיסב לו על ידי זה היזק וצער (ועוד טעמים אחרים וכמו שהארכנו לעיל בחלק א כלל ח סימן יב). ויש אנשים שנכשלים בזה עד מאוד, שמטילין מום בפני נכרי בסחורות שמכר לו ישראל, או במלאכה שעשה לו וכל כהאי גוונא, ובוה מצוי שגורם לו היזק וצער, וכמה פעמים יורד לחייו ממש על ידי זה, עכ"ל. ועיין בספר עלי באר (רוזנר, על הח"ח שם) שכתב שמדברי הח"ח הללו משמע שכל האיסור הוא כאשר יגיע נזק למדובר ע"י הגוי. ואין דיוקו נכון, דהח"ח בא לומר שמשום שבדאי יגיע נזק לכן זה יותר חמור ממספר לישראל, אבל גם בלא נזק עצם הסיפור הוא איסור רכילות כמו בישראל.

ועי"ש עוד מה שהביא מקור מהגמרא שבת (לג): ממעשה דיהודה בין גרים, שרבי יהודה שיבח את הרומאים ורבי יוסי שתק ואילו רשב"י גינה אותם, והלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות. ופירש רש"י שסיפר דבריהם לתלמידיו או לאביו ואמו, ולא להשמיען למלכות, ונשמעו על ידו למלכות. וכתב הרמב"ם (פ"ז מדעות ה"ד) שהמספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו וכו' הרי זה לשון הרע, ומבואר שם בכסף משנה שמקורו מהגמרא שבת הנ"ל. וכתב העלי באר שמכאן ראייה ברורה לדברי הח"ח הנזכרים. ולכאורה אין כאן כלל ראייה, דהא אכתי י"ל שהמספר לגוי אינו בכלל בעל לשה"ר, ושאינו יהודה בן גרים דאדרבא סיפר הדברים לקרוביו שהם ישראלים ומשום הכי נחשב שסיפר לשה"ר, ודו"ק. אבל קושטא שהח"ח פשיטא ליה שאין חילוק בזה, ואין דין בשומע שיהיה ישראל וכדומה אלא העיקר שיש כאן סיפור, וחומרא נוספת יש כאן שיש יותר סיכוי שיוסב מזה היזק, וכמשנ"ת.

ה. קבלת לשון הרע מאת גוי המספר על ישראל

ואתנית לסיפא בדין גוי המספר לישראל לה"ר על ישראל האם יש בזה איסור קבלת לה"ר. ולכא' לעצם הדבר אם יש להאמינו, הרי אדרבא כתיב בהו (תהלים קמד ח) "אֲשֶׁר פִּיהָ דָּבַר שָׁוָא וְיָמִינָם יָמִין שָׁקֶר" ולמדו מזה בגמ' (ב"ב מה. ונדה מה.) שאין להאמין לגוי. אמנם י"ל האם משו"ה גרע משומע מישראל דלמיחש מיהא בעי ואילו בגוי נימא שאין לחוש לדבריו כלל או

דילמא גם בגוי יש לחוש לדבריו שלא יבוא לו היזק. ונראה שהכל לפי הענין, ובפשטות ודאי שצריך לחוש ולהזהר כאשר גוי אומר לו שפלוני רוצה להורגו או להזיקו וכדומה, אך כאשר מוחזק שהגוי הזה מתעתע ומשקר תו א"צ לחוש לו, וזה גם בישראל שכל היום שקר בפיו, שלבסוף כבר לא מאמינים לו לכלום, אך צריך ליתן את הדעת ולהבחין שמה הפעם אומר אמת, כמשל "זאב זאב".

אך יש לדון בעצם הדבר אם יש כאן איסור קבלת לשון הרע, והצד שאין בזה איסור הוא, דאפשר שהאיסור הוא דוקא כשהמספר מצווה שלא לספר לשון הרע, משא"כ כשהלה מותר לספר ממילא מותר לי לקבל. ומ"מ דעת נוטה שאין לחלק בזה, ואין קבלת הלשה"ר תלויה במספר, וכמו שהבאתי לעיל לאידך גיסא שאין הסיפור תלוי במקבל ולכן יש איסור לישראל לספר לשה"ר לגוי. וכזאת מצאתי להגאון המקובל רבי יצחק ברכה שליט"א בספרו ברכת יצחק (על הח"ח עמ' רעא) שכתב להסתפק אם יש איסור קבלת לשה"ר מגוי, משום שיתכן שעיקר אימור הקבלה הוא משום דהוי כעין מכשול לפני המספר, וכתב שמסברא נראה שיש בזה לשה"ר, וסיים בצע"ג.

אכן מבואר בחפץ חיים (רכילות כלל ו אות ב ג הערות) שאין לחלק בזה, שהביא שני ציורים להמחיש אלו מכשולים באין על ידי קבלת רכילות. והראשון הוא כאשר היה לו חכירות אצל השר והוא סילקו מאומנתו או בשאר גויים המעלילים עליו, שכאשר הוא שואל אותם למה תעשו לי כך וכך לירד לחיי, והם כדי לסלק האשמה מאתם, משיבים ואומרים "לא עלינו תלונותיך - פלוני היהודי הלשין עליך". ותיכף נכנס הדבר באזניו, ומקבל את הדבר לאמת גמורה, וחושב את היהודי למלשין, ואת הגוי חושב בלבו שאינו משקר בדיבורו, ועבור זה נוטר ליהודי שנאה בלבו, ולבסוף הוא הולך ומלשין עליו. והשני כאשר גוי סגר עם יהודי עסקה לקנות ממנו משקה וכדו' ומניח אצלו כליו ואח"כ הולך ליהודי אחר ומצליח לקנות ממנו בפחות וחוזר ולקוח כליו מהראשון, ומתריך עצמו שהשני בא אליו ואמר לו שסחורת הראשון פגומה וכו' ולא כדאי לו לקנות ממנו וכו', והישראל מאמין לו ונוטר ליהודי שנאה בלבו, ולמחר יזלזל נגד חבירו הרבה במקחים עד שיורד פשוט לחייו, ונעשים שונאים גמורים שכל אחד רוצה לבלוע את חבירו ולראות את דמו, וכו'.

וכתב שם הח"ח בתוכחתו שנמצא כי עבר לא תשא שמע שוא ועל ולא תשנא את אחיך ולא תקום ולא תטור ועוד הרבה לאוין ועשין, ולפעמים גם כן מלשין גמור על פי התורה, וכל אלו נעשו על ידי קבלת רכילות, שחשב שסיפר לו דברי אמת. והלא על פי דין איסור קבלת רכילות הוא אפילו אם יהודי סיפר לו בפניו, וגם אין לו שום נגיעה בדבר, והוא שתק גם כן, אפילו הכי אסור להחליט בלבו שהדבר אמת, וכ"ש בזה שהמספר הוא אינו יהודי (וציין במוסגר לגמ' ב"ב הנ"ל). עכ"ד. ומבואר דפשיטא ליה למרא דשמעתתא רבינו החפץ חיים, שיש איסור קבלת לשון הרע גם כשגוי מספר זאת.

ויצאתי לחפש' וחזיתי בביאור 'דעת חיים' על הח"ח (עמ' רמה) שכתב שאיסור קבלה אינו דוקא היכן שיש איסור על המספר בדיבורו, אלא אף אם המספר מדבר בהיתר מ"מ אסור לקבל את הדברים, כיון שהגיעו אליו בדרך של סיפור. והביא שמצינו כן (בגמ' נדה סא.) שאסור להאמור ללשה"ר שנאמר לתועלת אלא למיחש בלבד, וכן שאסור לקבל לשה"ר מגוי (וציין לח"ח הנ"ל). וכתב דלכא' נראה דהו"ה אם שמע משוטה או מקטן, וכל שכן כאשר שומע מאחד שמספר לשני ולא שם לב שיש משהו שלישי שמאזין לו. אך כתב כי מאידך נראה פשוט שאין איסור קבלת לשה"ר אלא היכא שקיבל הדברים מחבירו, וכלשון הפסוק 'לא תשא שמע שוא', אולם אם הדבר נודע לו מעצמו אין איסור להאמין, ורק שיש מצוה של 'בצדק תשפוט עמיתך'.

ועי"ש שציין שכ"כ בחוט שני (על הל' לשה"ר, נדפס בחלק על ימיו וחונכה עמ' שלו) ועיינתי שם וראיתי שאכן הסתפק בגדר האיסור וכתב שיותר מסתבר שהאיסור הוא דוקא בגוונא של 'נשיאת שמע שוא' דהיינו בשיתוף של שני בני אדם שיושבים ומעבירים זה לזה 'שמע שוא' על השני, משא"כ כשמגלה מעצמו את הגנאי על חבירו אין בזה איסור אע"פ שבתוצאה של ידיעת הגנות על חבירו אין חילוק. [ועי"ש ב'דעת חיים' שהביא בהערה שבחו"ש כתב שיש איסור גם בשמע מעוף הפורח, וכתב שיל"ע בזה דיתכן דלא מיקרי מעשה סיפור כלל אלא כנודע לו מעצמו. אמנם שגה בזה, כי אדרבא בחו"ש כתב איפכא שאף שבתוצאה אין חילוק בין אם שמע מאיש לבין אם שמע מעוף פורח מ"מ באיסור קבלת לשה"ר בעינן נשיאת שמע שוא, והיינו שמעוף פורח אינו בכלל זה (ואמנם עי' גיטין מה. וצ"ע) ודו"ק].